

УДК 159.922.1/.923.07-055.2:179.8-055.1

ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО НАД ЖІНКОЮ: ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ

Ірина КОЧЕРГІНА

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000,
e-mail: irakoherhina@ukr.net*

Подано результати теоретичного дослідження причин і наслідків психологічного насильства щодо жінок. Проаналізовано наукові підходи до вивчення особливостей психологічного насильства як окремого виду жорстокого поводження. Розглянуто та проаналізовано причини виникнення психологічного насильства з боку чоловіків. Стверджується, що ці причини жорстокого поводження можуть впливати з біологічних, органічних порушень, з особливостей генетичного та еволюційного розвитку людини, а також критись в особливостях індивідуального розвитку дитини у конкретному суспільному середовищі.

З'ясовано, що наслідки психологічного насильства призводять до порушень міжособової взаємодії у родині та особистісних змін, які охоплюють цілий спектр негативних переживань. Наголошено, що негативними наслідками психологічного насильства є зростання особистісної тривожності, почуття страху та власної неповноцінності, зниження рівня самооцінки, розвиток невпевненості у собі, пасивності, залежності.

Ключові слова: психологічне насильство, образлива поведінка, жорстоке поводження, причини психологічного насильства, наслідки психологічного насильства.

Постановка проблеми. Сьогодні у світі, а також і в Україні, все більше людей говорять про те, що часто стикаються з словесними образами, агресивністю, нестриманістю тощо. Здебільшого психологічне насильство розглядають навмисний вплив на особу, який виявляється в ігноруванні її суб'єктивних характеристик (свободи, гідності, прав тощо), руйнування відносин прив'язаності між людьми, або навпаки, фіксування певних відносин, що призводить до дисгармонії в усіх сферах психологічного розвитку – поведінковій, інтелектуальній, емоційній, вольовій, комунікативній, особистісній тощо (А. Орлов) [8]; як форма примусу, підкорення з метою завоювання, збереження, панування власних прав (А. Малішевська, В. Хмелько, Н. Хмелько) [6]. С. Волков психологічне насильство визначає як соціально-психологічний вплив, який навмисно змушує іншу людину чи групу людей до дій чи поведінки, які не входили у їхні наміри, який порушує психологічні межі особистості чи соціальної групи, який відбувається без їхньої згоди і без забезпечення соціальної і психологічної безпеки індивіда, а також всіх його законних прав, що призводить до соціальної, психологічної, фізичної чи матеріальної шкоди [3]. Тобто, автори, які дають визначення поняттю психологічного насильства сходяться у тому, що воно є навмисним впливом на іншу людину, який є негативним, приносить їй шкоду, має негативні наслідки. Часто психологічне насильство трапляється у по-

вськденному житті, а також у родинному колі, проте найбільше досліджували жінок, які піддавались насильству з боку власних чоловіків [4; 7]. Проблема психологічного насильства з боку інших членів родини маловивчена.

Психологічне насильство поряд з іншими видами насилля – найпоширеніше [11]. Воно виступає як навмисний вплив, який спрямований на іншу людину, має негативне забарвлення та негативні наслідки, а також ґрунтується на владі, домінуванні, деспотизмі та контролі. За даними статистичних служб з різних країн, переважаючу більшість потерпілих від психологічного насильства у світі становлять жінки й дівчата [4; 11]. Причини виникнення психологічного насильства жінок різні, криються у багатьох сферах розвитку та діяльності людини, а його наслідки для кожної конкретної особистості, яка йому піддається, негативні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У минулому психологічне насильство науковці як окремий вид жорстокого поводження не виділяли, вважалось, що воно є складовою інших видів насильства – фізичного, сексуального тощо. З 1980–1990 років почали з'являтися наукові дослідження психологічного насильства як окремого виду жорстокого поводження щодо іншої особи [10]. Дослідження науковцями психологічного насильства часто ґрунтується на таких підходах аналізу: вивчення форм і проявів психологічного насильства, дослідження його наслідків [18]. Детально описано наслідки психологічного насильства знаходимо в працях А. Томісона, Дж. Туччі, а також Г. Мустафаєва, який досліджував особливості жінок-жертв сімейного насильства [7, 22]. Існують дослідження психологічного насильства над жінками та дітьми у сім'ї [4]. А. Каннінгем безліч пояснень причин насильства в родині об'єднав у групи: біологічні (органічні), психопатологічні, системні, соціальні, феміністичні. Родину він розглядав як цілісний системний організм, де всі елементи взаємозалежні та впливають один на одного [13].

Причини та наслідки психологічного насильства вивчали дослідники цієї галузі, проте ці категорії й надалі залишаються не чіткими. У процесі життєдіяльності та взаємодії з людьми психологічне насильство трапляється не так уже і рідко. Тобто, з ситуаціями виявлення агресивності, словесних образ, погроз, примусу, ігнорування, приниження тощо стикається чи не кожна особа хоча б кілька разів у житті. Такі форми психологічного насильства трапляються практично у всіх сферах життєдіяльності людини: у власному родинному колі, у трудовому колективі, а також на вулиці, у транспорті і т.д. Психологічне насильство у родині – найвразливіше, оскільки воно зазвичай досить довготривале та приносить душевний дискомфорт там, де навпаки, має бути підтримка, любов і повага.

Постановка завдань. Наше завдання – теоретично дослідити та визначити причини і наслідки психологічного насильства жінок.

Виклад основного матеріалу дослідження. Причинами виникнення психологічного насильства щодо жінок можуть бути різні чинники.

Існують наукові дослідження, які ґрунтуються на вивченні вроджених чинників психологічного насильства. Теорія вродженого інстинкту агресивності передбачає, що агресія та насильство виникають внаслідок генетичних передумов. Тобто, існує певна

схильність людини до насильницьких дій, яка формувалась еволюційно. Згідно з цими положеннями, чоловіча агресивність щодо власної дружини, можливо, розвивалась як специфічна тактика для підтримання сексуальної вірності партнерки, зберігаючи репродуктивний контроль над жінкою. Внутрішні генні механізми спонукають чоловіка шукати способи утримання своєї партнерки. Ці тактики можуть варіюватись від конструктивних і доброзичливих спроб до загрози психологічного чи фізичного насильства [12; 23]. Якщо говорити про біологічні передумови виникнення психологічного насильства, то варто згадати про дослідження зв'язку наявності в анамнезі чоловіка травми головного мозку та насильства в родині. П. Геярн та А. Розенбаум вивчали особливості агресивності чоловіків у подружжі. Вони з'ясували, що чоловіки, які мали в анамнезі черепно-мозкові травми, були більш схильними до жорстокої поведінки. Крім того, особистісні та поведінкові зміни, що пов'язані з травматичними пошкодженнями головного мозку, можуть збільшувати рівень стресу в родині, що також є однією з причин виникнення насильства в родині [16].

Причини виникнення психологічного насильства з психоаналітичного погляду криються у незадоволеності базових потреб раннього дитинства, що призводять до проблемної поведінки вже у дорослому віці. Можна припустити таке: якщо у ранньому дитинстві дитину постійно контролювати, не давати можливості виявляти самостійність, не задовольняти її потреби у прийнятті й емоційній прив'язаності, то у дорослому віці вона буде схильною до домінування над іншими, бо страх втрати свого партнера може пробуджувати бажання підкорити його собі [5].

Думку, що психопатологічні елементи особистості людини, яка здійснює насильство, формуються ще з дитинства, в якому простежується досвід реальної чи уявної втрати, відчуття покинутості, несприятливої ситуації в батьківській сім'ї тощо, підтримують дослідники Д. Даттон і С. Голант, які вивчали особливості особистості жорстоких чоловіків. Виявлено, що чоловіки, які здійснюють насильство в сім'ї, часто є антисоціальним і пограничним профілем особистості [14; 17].

Не лише органічні порушення чи психопатологічні елементи особистості насильника є причиною виникнення насильства щодо жінки. Сім'я та міжособові стосунки подружжя – це динамічна організація, в якій взаємозалежні компоненти (окремі члени родини) постійно взаємодіють один з одним. Жорстока поведінка одного з членів родини призводить до певної реакції з боку іншого члена родини. Це впливає на ймовірність такої жорстокої поведінки в майбутньому. Насильство впливає з ролей, відносин, механізмів зворотного зв'язку, які регулюють і стабілізують систему. Якщо насильство спонукає система, то, швидше за все, воно виникатиме. Згодом може виникнути певна динаміка здійснення насильства, яку важко перервати. Таке причинне пояснення передбачає, що одиницею аналізу та корекції психологічного насильства має бути підсистема родини (наприклад, доросла пара), а не один чи кілька членів родини окремо [13].

Також причини виникнення насильства щодо жінок можуть частково критись у суспільних нормах і моделях поведінки у кризових ситуаціях, які спостерігає дитина у тому суспільному середовищі, в якому вона перебуває. Тобто, можна припустити, що корінь проблеми насильства криється в середовищі, яке оточує кривдника, наприклад, у

поведінці важливих близьких осіб. За допомогою спостереження за результатами поведінки інших індивід дізнається, які види поведінки, втім числі і соціально неадекватні, допомогли досягти бажаних результатів та не привели до небажаних санкцій. Якщо неадекватні форми поведінки спостерігають діти, то вони можуть «вкоренитися» та повторити їх у іншій соціальній взаємодії [20]. Наявність насильства в батьківській сім'ї – один із чинників виникнення насильства щодо інтимного партнера в дорослому віці. Вважається, що в ранньому дитинстві спостереження за моделями поведінки важливих дорослих осіб призводить до кодування цієї поведінки та подальшої інтеграції в дорослому житті і у сімейних відносинах [1]. Спостереження у дитинстві за тим, як батьки поводяться стосовно один одного, сприяє вивченню варіантів поведінки, які згодом розглядають як прийнятні у такого типу відносинах. Тому насильство може виступати як вивчена поведінка. Крім сім'ї, джерелом спостережуваного навчання також є і субкультура, в якій живе сім'я [15].

Ще одна причина виникнення психологічного насильства щодо жінок – привілейоване становище чоловіка у патріархальному суспільстві. Для жінок таке несприятливе становище в соціальній системі створює потребу підкорятись чоловікам. В тих суспільствах чоловіки мають більші можливості для здійснення свого впливу у всіх суспільних структурах, враховуючи власну сім'ю, що сприяє можливості розвитку домінуючої, деспотичної поведінки [21].

Традиційні стереотипи мужності спонукають чоловіків виявляти в поведінці такі якості: активність, наполегливість, цілеспрямованість, впевненість в собі, вміння досягати своїх цілей, що дає підстави їм вдаватися до агресивної та домінуючої поведінки. Стереотипи жіночності диктують, що у відносинах з іншими людьми жінці важливо виявляти поступливість, м'якість, делікатність, скромність, сором'язливість, чуйність, вміння зрозуміти та пробачити іншого, жертвовність і дбайливість, а також вміння досягати своїх цілей, не використовуючи явне домінування. Такі гендерні стереотипи спонукають чоловіків і жінок у міжособових відносинах реалізовувати не партнерську, а домінуючу-залежну модель відносин. У такій моделі відносин чоловіки часто використовують психологічне насильство як спосіб впливу на свою дружину [5].

Можемо говорити, що психологічне насильство пояснюється соціальними чинниками, сімейними змінними, індивідуальними характеристиками, що зумовлюють образливу поведінку. Тобто існують соціальні, міжособові та внутрішньоособові чинники виникнення насильства.

Не варто забувати про те, що часто причиною насильства чоловіка щодо жінки стають соціальні труднощі: безробіття, низький рівень доходу, брак професійного зростання та самоствердження, що перешкоджають чоловіку утвердитись у своїй традиційній чоловічій ролі соціально прийнятним шляхом. Якщо чоловік не відповідає певним традиційним уявленням щодо чоловічої ролі (професійна успішність, високий соціальний статус, матеріальне благополуччя), то він компенсує це в інших сферах [2; 5].

Наслідки психологічного насильства щодо жінок зосереджуються у сфері міжособових стосунків у подружжі та у сфері особистісних змін жінки.

Психологічне насильство, на відміну від інших видів насилля, є досить розмитим поняттям і важко діагностується. Досліджуючи жінок, які зазнавали психологічного насильства, його фіксують за станом психологічного дискомфорту, який відчуває жінка під час спілкування з чоловіком, враховуючи переживання страху та приниження [4]. Ці переживання жінок під час насильства можемо зачислити до суб'єктивних критеріїв психологічного насильства. Також існують об'єктивні критерії психологічного насильства, які виявляються у діях особи, яка здійснює психологічне насильство. Це емоційний тиск, примус і погрози, залякування, постійний контроль дій і поведінки, необґрунтовані заборони, ізоляція, словесні образи, постійне приниження, неконструктивна критика, лайка, знецінення особистості, брак позитивних моментів у спілкуванні, переслідування тощо [3; 4; 8; 19].

Дослідники зазначеної проблеми сходяться в тому, що для жінок-жертв психологічного насильства характерна пасивно-споглядальна позиція, почуття страху, тривожність, терплячість, поступливість, ригідність установок. Простежується низька самооцінка, невпевненість в собі, залежність від чоловіка, неврівноваженість, яка може виявлятися у підвищеній емоційності, вразливості або неадекватних реакціях, агресивності [7].

Тривалий негативний словесний вплив, який є однією з форм психологічного насильства, призводить до постійного знецінення насильства жертвою – ситуація сприймається «нормально». Особа, яка перебуває у ситуації психологічного насильства, втрачає довіру до себе (виникають сумніви у власній психологічній повноцінності), з'являється пасивність, страх, депресія, змінюється самооцінка.

Крім того, особливості жінок-жертв психологічного насильства такі: невисокий освітній і культурний рівень, амбівалентність почуттів, порушення статевої ідентифікації, зовнішній локус контролю [7]. Амбівалентність характеризує почуттєву сферу людини. Вона виявляється в суперечливості емоційних ставлень людини до певного об'єкта. Це можуть бути стійкі почуття до членів сім'ї водночас із протилежними за модальністю ситуативними емоціями (наприклад, любов, повага – і одночасно образа або зневага – і також жалість). Амбівалентність почуттів може виявлятися як непослідовність, суперечливість поведінки людини, сумніви у ситуації вибору. Робиться припущення, що саме непослідовність поведінки є чинником, який провокує насильство стосовно таких жінок. Щодо порушення статевої ідентифікації як чинника сімейного насильства стосовно жінок, то можна припустити, що жінки, чия поведінка суперечить загальноприйнятим нормам, уявленням про поведінку дружини, матері, частіше потерпають від сімейного насилля, ніж ті, які поводяться згідно з цими уявленнями [7].

Наголошують, що часто жінки, які потерпають від сімейного насильства, мають виражені акцентуації характеру – депресивну, тривожну, демонстративну. Акцентуації характеру – варіант психічної норми, проте свідчить про наявність у людини яскраво виражених рис характеру, що пов'язані з типом її реагування, основними потребами, захисними механізмами.

Наприклад, людям з депресивною акцентуацією властивий постійний або такий, що виникає періодично, депресивний стан, який виявляється зниженим настроєм, низь-

кою активністю, відчуттям втоми, схильністю до самозвинувачень, песимістичними очікуваннями майбутнього, навіть суїцидальними думками. Для тривожних жінок характерне, зокрема, відчуття немотивованої тривоги, невпевненість, а також гіпервідповідальність за інших, намагання все передбачити та запобігти всіх можливих негараздів. Тривожні та депресивні жінки дуже емоційно чутливі, схильні до глибоких переживань, на відміну від істеричних, які здатні до бурхливих емоційних сплесків, що насправді є досить поверховими і демонстративними. Проте саме такі сплески зазвичай провокують чоловіків до застосування насильства щодо жінок.

Отже, жінки, що відзначаються згаданими рисами, справді досить вразливі до сімейного насильства: через свою залежність і пасивність, нездатність постояти за себе (тривожні та депресивні жінки) або невірноваженість, емоційні сплески (істеричні, демонстративні жінки) вони є потенційними жертвами насильства насамперед з боку власних чоловіків.

Психологічне насильство має повторюваний характер і є тривалим. Це призводить до душевних переживань, стресу, депресії, постійного відчуття страху, а інколи і до спроб суїциду. Також результатом такого виду насильства може стати загострення хронічних соматичних захворювань і виявлення нових. Наслідки недовготривалого психологічного насильства – комплекс переживань – почуття приниження, образи, провини, страху, стан тривоги, невпевненості у собі, залежності тощо. Хронічна депресія, самодеструктивні тенденції, труднощі функціонування у рамках подружніх і батьківських ролей науковці зачисляють до наслідків тривалого психологічного насильства [5].

У особи, яка піддається систематичному психологічному насильству, розвивається модель стилю життя жертви, формується стан певної готовності реалізувати цю модель у майбутньому. Особливості такої моделі: змінення образу власного Я, звинувачення себе за те, що відбувається, знецінення себе, знову ж таки почуття страху та безпомічності як домінуючі переживання в емоційній сфері, депривація базових потреб, тобто незадоволення потреб у любові, прийнятті, розумінні, синдром емоційної залежності, страх втратити об'єкт прив'язаності, невпевненість у собі та інших, заперечення власних потреб, знецінення власних почуттів, порушення здатності налагоджуватись життям, налагоджувати близькі емоційні контакти тощо [9].

Також Г. Ю. Мустафаєв зазначає, що в жінок-жертв сімейного насильства низький рівень самоусвідомлення: вони погано усвідомлюють себе як людину, втратили власне Я, не орієнтуються у своїх потребах і бажаннях, мають виражений мазохістичний компонент, який ґрунтується, вочевидь, на негативному досвіді власного дитинства. Справді, постійне насильство призводить до особистісних змін.

Отже, за результатами теоретичного дослідження можемо говорити, що жінка, яка піддається зазначеному виду насильства, часто перебуває у стані психологічного дискомфорту, який охоплює почуття роздратування, образи, приниження, «звикання» з образливою поведінкою, сумніви у «нормальності» власних почуттів і психологічного стану. Наслідок постійного психологічного насильства – особистісні зміни.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Психологічне насильство науковці розглядають, як окремий вид жорстокого поведіння та образливої поведінки

щодо іншої особи. Причини виникнення психологічного насильства щодо жінок різні. Вони впливають з індивідуальних особистісних характеристик особи, що здійснює психологічне насильство, з проблемної ситуації розвитку такої особи у дитинстві, з особливостей сімейних взаємодій, соціально-побутових умов, структури суспільства тощо. Аналізувати причини виникнення цього виду насильства треба комплексно через взаємодію конкретних чинників розвитку, формування та функціонування особистості. Наслідки психологічного насильства простежуються у порушеннях функціональної взаємодії між членами родини, а також у змінах індивідуальних особливостей людини, що зазнає психологічного насильства. Вивчення причин і наслідків психологічного насильства актуальне з погляду розробки методів, прийомів і технік допомоги тим, хто перебуває у таких відносинах, тобто і для тих осіб, що здійснюють психологічне насильство, і для тих, хто йому піддається. Тому перспектива подальшого вивчення полягає у дослідженнях особливостей особистості осіб, які зазнають і здійснюють психологічне насильство для здійснення якомога ефективнішої психологічної допомоги з боку відповідних психологічних служб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бандура А. Теория социального научения / А. Бандура. – Санкт-Петербург : Евразия, 2000. – 320 с.
2. Берн Ш. Гендерная психология / Шон Меган Берн. – Москва : Прайм – Еврознак, 2004. – 320 с.
3. Волков Е. Н. Критерии, признаки, определения и классификации вредящего психологического воздействия: психологическое травмирование, психологическая агрессия и психологическое насилие / Е. Н. Волков // Журнал практического психолога. – 2002. – № 6. – С. 183–199.
4. Горошкова И. Д. Насилие над женами в российских семьях [Электронный ресурс] / И. Д. Горошкова, И. И. Шуригина. – Режим доступа: http://www.owl.ru/rights/no_violence/
5. Клецина И. С. Психологическое насилие в гендерных межличностных отношениях: сущность, причины и последствия [Электронный ресурс] / И. Клецина. – Режим доступа: <http://humanpsy.ru/klyotsina/psikhologicheskoe-nasilie-v-gendernykh-mezhlichnostnykh-otnosheniyakh>
6. Малішевська А. П. Психологічне насильство і обдарована дитина / А. П. Малішевська, В. В. Хмелько, Н. М. Хмелько [Електронний ресурс]. – Режим доступа: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.
7. Мустафаєв Г. Ю. Соціально-психологічна характеристика осіб, які зазнають насильства в сім'ї [Електронний ресурс] / Г. Ю. Мустафаєв. – Режим доступа: <http://cfsc.com.org/index.php/stati/58-socialno-psyhologichna-harakteristika-osib-yaki-zaznaly-nasylstva-v-simji>
8. Орлов А. Б. Психологическое насилие в семье – определение, аспекты, основные направления оказания психологической помощи / А. Б. Орлов // Психолог в детском саду. – 2000. – № 2–3. – С. 183–196.
9. Смитт Э. У. Внуки алкоголиков: проблемы взаимозависимости в семье / Э. У. Смитт. – Москва : Просвещение, 1991. – 127 с.
10. Arias J. and K.T. Pape. Psychological abuse: Implications for adjustment and commitment

- to leave violent partners / J. Arias, K.T. Pape // *Violence and Victims* 14. – 1999. – P. 55–67.
11. American Humane Association. Emotional abuse [Електронний ресурс] / American Humane Association. – Режим доступу: <http://www.americanhumane.org/children/stop-child-abuse/fact-sheets/emotional-abuse.html>
 12. *Buss D. M.* Human Aggression in Evolutionary Psychological Perspective / D. Buss, T. Shackelford // *Clinical Psychology Review*. – 1997. – №17 – P. 605–619.
 13. *Cunningham A.* Theory-Derived Explanations of Male Violence against Female Partners: Literature Update and Related Implications for Treatment and Evaluations [Електронний ресурс] / A. Cunningham. – Режим доступу: <http://www.lfcc.on.ca/maleviolence.pdf>
 14. *Dutton D. G.* The Batterer: A Psychological Profile / D. Dutton, S. Golant // New York, NY: Basic Books, Inc. – 1995. – P. 560.
 15. *Freedman J.* Effect of Television Violence on Aggressiveness / J. Freedman // *Psychological Bulletin*. – 1984. – № 96(2) – P. 227–246.
 16. *Gearan P.* Biological Factors in Relationship Aggression / P. Gearan, A. Rosenbaum // In R.S. Fledman (ed.), *The Psychology of Adversity*. Amherst, MA: University of Massachusetts Press. – 1996. – P. 183–198.
 17. *Greene A. F.* Psychopathology and Anger in Interpersonal Violence Offenders / A. Greene, C. Coles, E. Johnson // *Journal of Clinical Psychology*. – 1994. – №50 – P. 906–912.
 18. *Hamarman S. and W. Bernet.* Evaluating and reporting emotional abuse in children: Parent-based, action-based focus aids in clinical decision-making / S. Hamarman, W. Bernet // *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*. – 2000. – №39(7) – P. 928–930.
 19. *Hein S.* Emotional Abuse [Електронний ресурс] / S. Hein. – Режим доступу: <http://eqi.org/eabuse1.htm>
 20. *Levinson D.* Family Violence in Cross-Cultural Perspective / D. Levinson // Newbury Park, CA: Sage. – 1989. – P. 234.
 21. *Olson L. C.* On the Margins of Rhetoric: Audre Lorde Transforming Silence into Language and Action / L. Olson // *Quarterly Journal of Speech*. – 1997. – №83 – P. 49-70.
 22. *Tomison A. M. and J. Tucci.* Emotional Abuse: The Hidden Form of Maltreatment [Електронний ресурс] / A.M. Tomison, J. Tucci. – Режим доступу: <http://www.aifs.org.au/hch/issues.html>
 23. *Wilson M. I.* Male Sexual Proprietariness and Violence Against Wives / M. Wilson, M. Daly // *Current Directions in Psychological Science*. – 1996. – № 5 – P. 2–7.

Стаття надійшла до редколегії 30.08.2016

Прийнята до друку 30.10.2016

PSYCHOLOGICAL VIOLENCE AGAINST WOMEN: CAUSES AND CONSEQUENCES

Iryna KOCHERHINA

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska St., Lviv, 79000*

The article presents the results of theoretical research of the causes and consequences of psychological violence against women. It includes analysis of the scientific approaches

to the issue of psychological violence as a particular type of abuse. In scientific literature psychological abuse is viewed as intentional, negative or destructive influence on another person, which is based on control, domination or even despotism. The problem of psychological abuse is quite common, therefore, more and more people experience aggression and violence in their life. The article also analyzes causes of psychological violence on the part of men. It is alleged that the causes of abuse may stem from biological, organic disorders, with genetic and evolutionary characteristics of human development, and lie in the characteristics of the individual development in a particular social environment. In other words, psychological violence can have biological, genetic, sociological determinants and can be caused by interpersonal and intrapersonal factors. The research stresses the importance of understanding violence factors, their characteristics and forms of expression. It is necessary to develop the most effective strategies to provide psychosocial support to people who experience domestic violence, as well as those who are prone to brutal offensive behavior towards others.

It is shown that causes of domestic violence may exist in various areas, such as intrapersonal sphere, field of interpersonal relations and the social sphere. Stable, long-term nature of psychological violence is highlighted. The research in question specifies long-term, sustainable nature of psychological abuse, difficulties in diagnosis of this type of violence unlike other ill-treatment. It emphasizes control, domination and despotism as basis of psychological abuse. It is defined that psychological abuse is the intentional pressure on another person that has negative, destructive consequences.

Moreover, the article describes causes of psychological violence that arise from family relationships or features specific styles of family interaction. Having stressed the causes of violence against women, one can say that there are certain social conditions through which domestic violence can be studied as a phenomenon that exists because there is no social restrictions on its exercise, or because there is a functional reason for its existence in specific circumstances. Attention is given to the belief that the problem of abuse and psychological violence against women can be hidden in the patriarchal structure of society, where men have certain superiority over women.

It is shown that the effects of psychological violence lead to violations of interpersonal interaction in the family and personal changes that include a range of negative emotions. It is stressed that among negative effects of psychological violence are increase in personal anxiety, fear and inferiority, lower self-esteem, development of insecurity in oneself, passiveness and dependence. It is also specified that female victims of psychological violence have low educational and cultural level, ambivalent feelings, external locus of control.

Keywords: psychological violence, offensive behavior, abuse, causes of psychological violence, effects of psychological violence.